

Fizyoterapi bölümü öğrencilerinin engellilik hakkındaki görüşleri

Ayşegül DEMİR SARIİPEK^{1*},

¹Terapi ve Rehabilitasyon Bölümü/Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Türkiye

*(asariipek@bandirma.edu.tr)

Özet – Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin gözünden engelliliği tanımlamak ve engellilik kavramına ilişkin görüşlerin tespit edilmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Fizyoterapi bölümünde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden örnek olay deseni kullanılmıştır. Araştırma kapsamında veriler, nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Verilerin analizi için MAXQDA nitel veri analiz programı kullanılmıştır. Araştırmada veriler 3 ana ve 3 alt tema altında kodlanmıştır. “Engellilik“, “toplum içinde yaşanan sorunlar“ ve “birlikte zaman geçirmenin kazanımları“ ana temaları oluşturmaktadır. “Duygusal sorunlar“, “istihdam sorunları“ ve “erişilebilirlik sorunları“ ise alt temaları oluşturmaktadır. Araştırma sonucuna göre, üniversite öğrencileri gözünden engelli bireyler kısıtlanmış bir yaşam süren, toplum tarafından dışlanmış, yalnızlaştırılmış ve farklı alanlarda birçok problem yaşayan bireyler olarak ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Engellilik, Engelli Birey, Üniversite Öğrencileri, Engellilerin yaşadığı problemler, Öğrenci Kazanımları

I. GİRİŞ

Engellilik, yetersizlik ya da bir özür nedeni ile cinsiyete, yaşa, kültürel ve sosyal faktörlere bağlı olarak bireylerden beklenen rollerin kısıtlanması ya da yerine getirilememesi olarak tanımlanmaktadır [1]. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan tanıma göre ise engellilik, “yaşama eşit katılım fırsatlarında azalma ya da kısıtlanma” şeklinde tanımlanmaktadır [2]. Ayrıca engellilik, bireylerin kendilerini sosyal hayattan soyutlanmış ve dışlanmış hissetmesine ya da yaşamlarında kısıtlılıklar olmasına sebep olan bir durumdur [3]. Bu bağlamda engellilik, bireylerin yaşamış olduğu fiziksel ve sağlıkla ilgili sorunlar haricinde sosyal bir olgu olarak ifade edilebilir [4].

Engelli bireyler toplum içinde sosyal birlikteliği engelleyici birçok olumsuz durumla karşı karşıya kalmaktadır. Engelli bireylere yönelik sergilenen olumsuz tutumlar, onların yaşamlarını da büyük ölçüde etkilemektedir [5]. Engelli bireylerin toplum içinde yaşamış oldukları sorunlar bedenlerindeki bir eksiklikten değil, toplum tarafından soyutlanmak ve toplumsal baskıdan kaynaklanmaktadır [6]. Bu bağlamda, engelli

bireylerin toplum tarafından ötekileştirilmemeleri ve toplumsal adaptasyonun sağlanabilmesi için olumsuz tutumların değiştirilmesi gerekmektedir.

Engelli bireyler çeşitli sağlık problemleri sebebiyle sıkça sağlık kurumlarına başvurmaktadır ve sağlık çalışanları ile iletişim kurmaktadır [7]. Çalbayram ve arkadaşları (2018) yapmış oldukları çalışmada, engelli bireylerle en sık karşılaşan ve onlara bakım veren kişilerin sağlık personelleri olduğunu ve bu sebeple, toplumda engelliğe bakış açısının değişimi için ilk olarak sağlık bölümlerinde okuyan öğrencilerin engelliliği nasıl yorumladığının araştırılması gerektiğini vurgulamaktadır [8].

Bu doğrultuda, bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin gözünden engellilik kavramını tanımlamak ve kavrama ilişkin görüşlerin tespit edilmesidir.

II. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden örnek olay deseni kullanılmıştır. Örnek olay, kişisel bir araştırma yöntemi olarak belirli bir olguya, duruma veya sürece kendi çerçevesi içinde konsantre

olmaya ve birbirini etkileyen süreçleri belirleyip, verileri sebep-sonuç ilişkisine dayanarak açıklamaya elverişli bir yöntemdir [9].

Araştırmanın evrenini Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Fizyoterapi bölümünde eğitim gören 12 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler, nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı belirli bir plan dâhilinde görüşme sorularını hazırlar, görüşmenin gidişatına ve derinliğine göre ekstra sorular sorarak olguyu derinlemesine araştırma imkânı bulur [10]. Katılımcılar araştırmacı tarafından hazırlanmış görüşme formunda bulunan 4 soruyu cevaplamıştır. Görüşmeler boyunca katılımcı izinleri alınmıştır ve katılımcılara gönüllülük onam formu imzalatılmıştır.

Görüşmeler tamamlandıktan sonra elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Verilerin analizinde elde edilen bulguları açıklayabilmek ve kavramlar ile ilişkilerini kurabilmek için içerik analizi yapılmıştır [11].

Verilerin analizi için MAXQDA nitel veri analiz programı kullanılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini sağlayabilmek amacıyla veriler yazardan bağımsız ve nitel araştırma konusunda uzman bir akademisyen tarafından değerlendirilmiştir. Kodlama aşamasında araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlamalar yapılmıştır ve uzman görüşü ile karşılaştırılmıştır. Miles ve Huberman'ın (1994) kodlayıcılar arası güvenilirlik formülü (görüş birliği /görüş ayrılığı + görüş birliği x 100) kullanılmıştır [12]. Kod uyum oranı %95 olarak bulunmuştur.

III. BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Engelli yakını var mı?
Ö1	Kadın	Evet
Ö2	Kadın	Evet
Ö3	Kadın	Hayır
Ö4	Kadın	Evet
Ö5	Kadın	Evet
Ö6	Kadın	Evet
Ö7	Erkek	Hayır
Ö8	Kadın	Evet
Ö9	Kadın	Hayır
Ö10	Kadın	Hayır
Ö11	Erkek	Evet
Ö12	Kadın	Hayır

Katılımcıların isimleri Ö1, Ö2, ..., Ö12 olarak kodlanmıştır. Araştırma kapsamında sorulan sorular da yer alan 'Ailenizde ya da yakın çevrenizde engelli bir birey var mı?' sorusuna 7 öğrenci evet cevabını, 5 öğrenci hayır cevabını vermiştir.

Araştırmada elde edilen verilerden MAXQDA programı aracılığı ile oluşturulmuş kelime bulutu Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Verilerden oluşturulan kelime bulutu

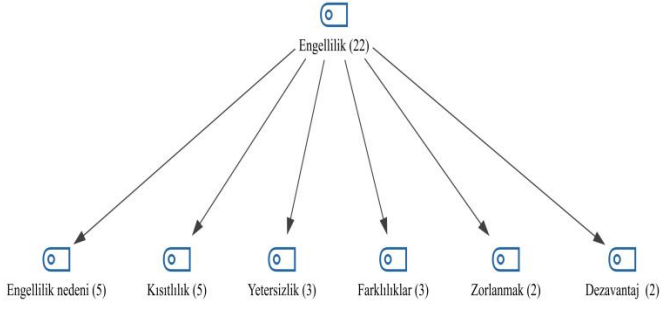
Kelime bulutunda görülen kelimeler metin içerisinde yer alan kullanım sıklığına göre büyük puntolarla ve kelime bulutunun merkezinde gösterilmektedir [13].

Araştırmada veriler 3 ana ve 3 alt tema altında kodlanmıştır. "Engellilik", "toplum içinde yaşanan sorunlar" ve "birlikte zaman geçirmenin kazanımları" ana temaları oluşturmaktadır. "Duygusal sorunlar", "istihdam sorunları" ve "erişilebilirlik sorunları" ise alt temaları oluşturmaktadır.

A. Engellilik Hakkındaki Görüşler

Katılımcıların engellilik tanımı ile ilgili görüşlerinin belirlenebilmesi için yöneltilen soruya verdikleri cevaplar doğrultusunda elde edilen kodlar "engellilik nedeni", "kısıtlılık", "önyargı", "yetersizlik", "farklılıklar", "rahatsızlık", "zorlanmak" ve "dezavantaj"dır.

Engellilik ana teması altında en çok "engellilik nedeni" ve "kısıtlılık" kodlanmıştır (5). Şekil 2'de engellilik temasına yönelik kodlamaların dağılımını gösteren hiyerarşik kod - alt kod modeli gösterilmiştir.

Şekil 2. Engellilik Temasına Yönelik Kodlamaların Dağılımını Gösteren Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcıların ‘sizce engellilik nedir?’ sorusuna verdikleri bazı cevaplar şu şekildedir:

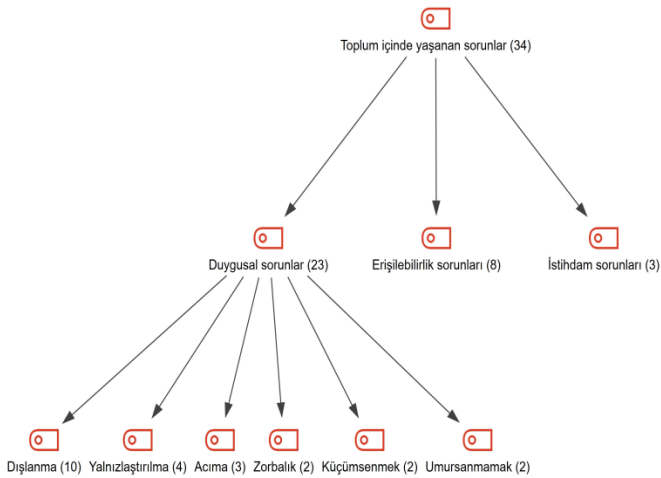
“Kişilerin doğuştan veya yaşadığı kazalar sonucu bizler kadar rahat yaşayamamaları, kısıtlı yaşamaları.” (Ö1)

“Bazı durumlarda yetersiz kalabilmek, kısıtlanmış hissetmektir.” (Ö5)

“Hayat normalimizde zorlanan, günlük aktiviteleri kısıtlı bireyler.” (Ö8)

B. Toplum İçinde Yaşanan Sorunlar

Katılımcılara yöneltilen ‘Engelli bireyler toplumda ne gibi sorunlar yaşıyor olabilir?’ sorusuna yönelik verilen cevaplar doğrultusunda “toplum içinde yaşanan sorunlar” ana teması altında “duygusal sorunlar”, “istihdam sorunları” ve “erişilebilirlik sorunları” olmak üzere üç alt tema ortaya çıkmıştır. İlgili temaya yönelik kodlamalar şekil 3’te verilmiştir.

Şekil 3. Toplum İçinde Yaşanan Sorunlar Temasına Yönelik Kodlamaların Dağılımını Gösteren Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Şekil 3’te alt tema altında en fazla “duygusal sorunlar” kodlanmıştır (23). Araştırmaya katılan öğrenciler tarafından en sık kullanılan “dışlanma” kodu olmuştur. Katılımcıların “toplum içinde yaşanan sorunlar” ana teması çerçevesindeki ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Kimse engelliler için yürüme yolunu, engelliler için park yerini ya da asansörü bilinçli olarak kullanmıyor. Yürüme yoluna ve park yerine araba, bisiklet, motor vs bırakabiliyoruz, asansörleri de onlara öncelik vererek kullanmıyoruz.” (Ö3)

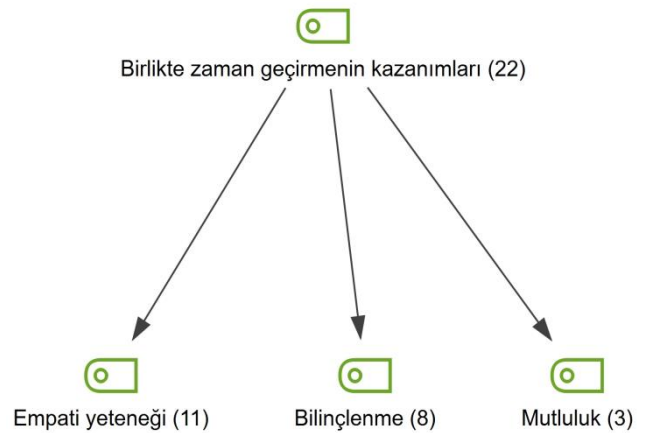
“Engelli bireyler toplumda dışlanma hor görülme gibi sorunlar yaşıyor.” (Ö5)

“İnsanlar tarafından dışlanmakta onlara özel olarak yapılan yollara park edilen arabalar ve insanların onları fark etmemesinden kaynaklı sorunlar yaşamaktalar.” (Ö7)

“Toplumdan dışlanma sorunu yaşıyorlar, çoğu yerde örneklerini görebildiğimiz fiziki engellerle karşılaşıyorlar, düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalıyorlar.” (Ö10)

C. Birlikte zaman geçirmenin kazanımları

Katılımcılara yöneltilen ‘Engelli bireylerle zaman geçirmenin/bir etkinlikte yer almanın size nasıl bir etkisi olabilir?’ sorusuna verilen cevaplara göre “birlikte zaman geçirmenin kazanımları” ana teması altında görüşler “bilinçlenme”, “mutluluk” ve “empati yeteneği” olmak üzere üç koddan toplanmaktadır. İlgili temaya yönelik kodlamalar şekil 4’te verilmiştir.

Şekil 4. Birlikte Zaman Geçirmenin Kazanımları Temasına Yönelik Kodlamaların Dağılımını Gösteren Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Şekil 4'e göre ana tema altında en çok "empati yeteneği" (11) ve "bilinçlenme" (8) kodları kullanılmıştır. Katılımcıların ilgili tema çerçevesinde ifadelerinden bazıları şöyledir:

"Onları anlamak,tanımak neye nasıl tepki verdiklerini öğrenmek daha sonra karşımıza çıkacak engelli kişilere davranış ve yaklaşımlarımızın daha doğru ve daha bilinçli olmasını sağlayacaktır." (Ö2)

"Engelli bireylerle birlikte zaman geçirmek ve onlarla etkinlik yapabilmenin onların gözünden dünyaya bakabilmemi sağlayacağımı düşünüyorum." (Ö6)

"Çevremde engelli bir birey olmadığı için onlar ile vakit geçirmek onların hayatındaki zorlukları anlamamda yardımcı olabilir." (Ö10)

"Daha çok bilgi sahibi olacağız ve bu konuda bilgisi olmayanları yada kötü karşılayanları bilinçlendirip bizden farklı olmadıklarını kanıtlamak." (Ö12)

IV. TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin gözünden engellilik kavramına ilişkin görüşlerin tespit edilmesidir. Bu kapsamda, araştırma verilerinden elde edilen sonuçlara göre "Engellilik", "toplum içinde yaşanan sorunlar" ve "birlikte zaman geçirmenin kazanımları" olmak üzere üç ana tema oluşturulmuştur.

Engellilik teması çerçevesinde öğrenciler tarafından belirtilen görüşlere göre en çok engellilik nedeni, kısıtlılık ve yetersizlik ifadelerine yer verilmiştir. Ülkemizde 07.07.2005 tarihinde yayımlanan 5378 sayılı Engelliler Hakkındaki Kanun'a göre engellilik, "Doğuştan yada sonradan oluşan bir sebeple kişinin bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesinden kaynaklı toplumda diğer bireylerden farklı olarak yaşayan, eşit koşullar ve tam katılımı kısıtlayıcı tutum ve çevresel koşullardan etkilenen birey olarak tanımlanmaktadır" [14]. Bu bağlamda, öğrencilerin engellilik tanımına uygun olarak görüş bildirdikleri söylenebilir.

Toplum içinde yaşanan sorunlar ana temasında öğrenciler tarafından en sık duygusal sorunlar ve erişilebilirlik sorunları ifade edilmiştir. Duygusal sorunlar alt temasında ise dışlanma ve yalnızlaştırma ifadelerine sıklıkla yer verilmiştir. Görmez (2018) sosyal hizmet bölümü öğrencileri

ile yapmış olduğu çalışmasında, engellilerin toplumda normal dışı görüldüğü ve kişiler tarafından görmezden gelindiklerine dikkat çekmektedir [15]. Bu görüşler neticesinde engelli bireylerin dışlanma ve yalnızlaştırılması sonucu ortaya çıkmaktadır olarak ifade edilebilir. Çelik (2013) yapmış olduğu çalışmasında, engelli bireylerin toplum içinde yaşamış oldukları fiziksel ve çevresel sorunların toplumsal bütünleşmeyi engelleyen en büyük sorunlardan biri olduğunu söylemektedir [16]. Çalışmamızdaki bulgulara benzer şekilde Tiyek ve arkadaşları (2016) yapmış oldukları çalışmada, engelli bireylerin erişilebilirlik kapsamında fiziksel çevrede görülen mimari çözümlerin yetersiz olması, toplu ulaşım sistemlerinin uygunsuz olması ile eğitim, istihdam, sosyal hayata katılım gibi sorunlar ile karşı karşıya kaldıklarını ifade etmektedir [17].

Bu araştırma kapsamında öğrencilere yöneltilen son soruya verilen cevaplar doğrultusunda birlikte zaman geçirmenin kazanımları ana teması ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler engelli bireyler ile birlikte zaman geçirdikleri takdirde empati yeteneklerinin gelişeceği, bilinçlenecekleri ve mutlu olacakları ifadelerine yer vermişlerdir. Sağlam ve Altındağ (2017), üniversite öğrencilerinin engelli bireyler hakkındaki farkındalıklarının incelediği çalışmasındaki bulgulara göre üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik farkındalık düzeylerinin düşük olduğunu vurgulamıştır [18]. Engelli bireylerin, toplum içinde her alanda var olabilmeleri ve kişisel haklarının korunabilmesi için engelliliğin bir problem olarak görülmesine sebep olan toplumsal bilincin değişimi ilk ve en önemli koşuldur [15]. Yapılan bir çalışmada özellikle sağlık alanında öğrenci yetiştiren bölümlerin derslerinde engelli bireyler ile ilgili konulara vurgu yapılması gerektiği, bu sayede öğrencilerin engellilik ile ilgili farkındalık kazanabilecekleri ifade edilmiştir [3].

V. SONUÇLAR

Bu araştırmanın sonuçlarına göre, üniversite öğrencileri gözünden engelli bireyler kısıtlanmış bir yaşam süren, toplum tarafından dışlanmış, yalnızlaştırılmış ve farklı alanlarda birçok problem yaşayan bireyler olarak ifade edilmiştir. Toplum içerisinde engelliliğe bakış açısının değiştirilerek birliktelik ve eşitlik sağlanması için toplumun bilinçlendirilmesi önemli bir noktadır. Bu bağlamda, eğitim temelden verilmelidir. Küçük

yaşlardan itibaren çocuklara engelli bireylerin varlığı kabul ettirilmeli ve hepimizin birer engelli adayı olduğu unutulmamalıdır. Üniversite döneminde ise bölüm fark etmeksizin öğrencilere ders dışı etkinlik ya da projeler kapsamında engelli bireyler ile birlikte olma fırsatı sağlanmalıdır. Bu sayede, hem engelli bireyler yalnız olmadıklarını hissedecekler, toplum ile birliktelik sağlayabilecekler hem de katılımcıların araştırmada da ifade ettikleri gibi öğrenciler empati yapabilecek ve engellilik konusunda daha bilinçli olacaklardır.

KAYNAKLAR

- [1] World Health Organization, *International classification of impairments, disabilities, and handicaps: a manual of classification relating to the consequences of disease, published in accordance with resolution WHA29. 35 of the Twenty-ninth World Health Assembly, May 1976*. World Health Organization, 1980.
- [2] S. Kolat, Avrupa Birliği sosyal politikası çerçevesinde özürllülere yönelik ayrımcılıkla mücadele ve Türkiye'deki yansımaları. *TC Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı*, 2010.
- [3] R. Apaydın, ve İ. Barış, Toplumda Engelli Bireylere Yönelik Tutumun Sağlık Çalışanları Bağlamında Değerlendirilmesi, *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 21(1), pp. 22-39, 2021.
- [4] Z. Gedik, ve H. Toker, Üniversite Öğrencilerinin Engelli Bireylere Yönelik Tutumları ve Sosyal Beğenirlik Düzeyleri, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1, pp.111-116, 2018.
- [5] A. Altunhan, R. Bayer, ve M. Z. Açak, Mardin Artuklu Üniversitesi Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), pp. 61-70, 2021.
- [6] J. A. Haegle, and S. Hodge, Disability discourse: Overview and critiques of the medical and social models. *Quest*, 68(2), pp. 193-206, 2016.
- [7] T. Çömez, ve N. Altan Sarıkaya, Hemşirelik fakültesi öğrencilerinin engelli bireyleri damgalamaya ilişkin düşünceleri ve uygulamaları, *G.O.P. Taksim E.A.H. Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*, 3(3), pp.145-152, 2017.
- [8] N. Ç. Çalbayram, M. N. Aker, B. Akkuş, F. K. Durmuş, S. Tutar, Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Engellilere Yönelik Tutumları, *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(1), pp. 30-40, 2018.
- [9] R. Altunışık, R. Coşkun, S. Bayraktaroğlu, ve E. Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 3. Baskı, Sakarya: Sakarya Kitabevi, 2004.
- [10] R. Altunışık, R. Coşkun, S. Bayraktaroğlu, ve E. Yıldırım, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Spss Uygulamalı*, 7.Basım, İstanbul: Sakarya Yayıncılık, 2012.
- [11] A. Yıldırım, H. Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2013.
- [12] M. B. Miles, and A. M. Huberman, *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*, sage, 1994.
- [13] H. Karadal, ve M. Saygın, İnovasyon Yetenekleri İle Girişimci Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Eurasian Business & Economics Journal*, vol.1, pp. 282-294, 2016.
- [14] 07.07.2005 tarih ve 25868 sayılı Resmî Gazete: 5378 sayılı Özürllüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun.
- [15] S. Ö. Gelmez, Engelliliğe İlişkin Varsayımların Keşfi:“Görmezden Gelme” Ya Da “Normal Dışı Görme”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(5), pp. 192-200, 2018.
- [16] Ö. Çelik, “Mekansal Planlama ve Tasarım Sürecinde Engellilik”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2013.
- [17] R. Tiyek, B. H. Eryiğit, ve E. BAŞ, Engellilerin erişilebilirlik sorunu ve tse standartları çerçevesinde bir araştırma, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), pp.225-261, 2016.
- [18] M. Sağlam, ve Ö. Altındağ, Üniversite öğrencilerinin engelli bireyler hakkındaki farkındalıkları, *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 17(1), 22-37, 2017.